Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

ЗАМАН

Геуюрге кюн, этыйыкъ ай (октябрь), 4, 2022 жыл

№ 118 (21163)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В. Коковну Устазны кюню бла

АЛГЪЫШЛАУУ

Къабарты-Малкъарны билим бериу системасыны хурметли ишчилери! Сизни битеу жюрегимден профессионал байрамыгъыз – Устазны кюню – бла алгъышлайма!

Устазланы къыйынларына багъа берген тынч тюйюлдю. Аны педагог усталыгъына, оюмлулугъуна эм тёзюмлюлюгюне кёре болады ёсюп келген тёлюню келечилерини профессионал тохташылукълары, жашау чыныгъыулары эм намыслылыкълары, анга кёре белгиленеди адамны жетишими, къыралны тамблагъы кюню.

Къабарты-Малкъарда аламат устазла урунадыла, ишлеринде тёрели россей билим бериуге кертиликлерин сакълап, заманнга кёре атлагъан, ишлерине окъутууда жангычылыкъланы эм чыгъармачылыкъ ызланы сингдире билген педагогла. Битеу жюрегимден сизге огъурлу къыйыныгъыз, халаллыгъыгъыз эм тёзюмлюгюгюз, ишигизге кертилигигиз эм анга толусунлай берилгенигиз ючюн ыразылыгъымы билдиреме.

Биз бирлешип республиканы билим бериу системасын жангы, бийик качестволу даражагъа кётюраллыгъыбызгъа, сабийлерибизни уа жетишимли, къыралыбызны керти инсанлары, Ата журтубузну чынтты патриотлары боллукъларына ийнанама.

Сизге саулукъ-эсенлик, насып, ырахатлыкъ, ёз Къабарты-Малкъарыбызны эм бизни Ата журтубузну игилигине деп жангы профессионал жетишимле тежейме.

Устазны кюнюне аталгъан материалла 3-чю бетде басмаланадыла.

Оноу

Сабанчылагъа билеклик

Россейни Правительствосуну резерв фондундан Къабарты-Малкъаргъа 179 миллион сом берилликди. Тийишли бегимге Правительствону Председатели **Михаил Мишустин** къол салгъанды. Регионну властьлары уа бу ахчаны эл мюлк компаниялагъа кёчюрлюкдюле. Ала уа аны хайырындан мирзеулюк битимлени (будай эмда къара будай, арпа эмда нартюх) ёсдюргенде эмда аллай продукцияларын сатханда къоранчларыны бир кесегин жабаргъа онг табарыкъдыла.

Правительствону пресс-службасында айтханларына кёре, быллай болушлукъ 64 регионнга берилгенди. Барында да бёлюнген ахчаны ёлчеми он миллиард сом болады. «Аны хайырындан агропромышленность комплекс иги кёрюмдюле бла къууандырлыгъына, адамларыбызны уа качестволу аш-азыкъ сатып алыргъа онглары боллугъуна ышанабыз», – дегенди Михаил Мишустин.

Мадар

Жолла, кёпюрле да тапландырыладыла

Экинчи Чегемни бла Булунгуну арасында жолну 12,5 километр кесегинде жангыртыу ишле бардырыладыла. КъМР-ни Транспорт эмда жол мюлк министерствосундан билдиргенлерине кёре, шёндю Тёбен Чегемде Къулий улу атлы орамда эмда Хушто-Сыртда Малкъар орамда мадар этиле турады. Ишчиле алада жангы асфальт жайыу, тротуарла жарашдырыу, буруула орнатыу жумушла бла кюрешедиле. Дагъыда бу жолланы башха орамлагъа къошулгъан жерлерин тапландырадыла. Айтханларына кёре, тротуарлада пандусла, сора автобусла тохтаучу жерле да боллукъдула. Жол кече жарытыллыкъды, къоркъуусузлукъну жалчытырча белгиле да орнатыллыкъдыла.

Бу эллени арасында 5,5 километр участкада да барады иш. Подряд организацияны адамлары анда да жангы асфальт жайыу бла кюрешедиле. Аны бошагъандан сора, жолну жанларын кючлендирип тебирерикдиле, хар зат белгиленнген мардалагъа келиширикди.

Дагъыда «Къоркъуусузлу эмда качестволу» жолла деген проектни чеклеринде беш кёпюрге тынгылы ремонт этиледи. Министерствода белгилегенлерича, башында сагъынылгъан жангыртыу ишле «Эл тийрелени комплекс халда айнытыу» эмда «Регион жолланы тап халгъа келтирирге себеплик этиу» программаланы хайырындан тамамланадыла.

Битеу белгиленнген ишлени бу кюзден кеч къалмай тындырыргъа таукелдиле.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Кенгеш

Аскер къуллукъгъа чакъырылгъанлагъа, аланы юйюрлерине себеплик этиу амаллагъа – энчи эс

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коков** муниципал районланы эм шахар округланы таматалары бла ишчи кенгеш бардыргъанды. Анга КъМР-ни Правительствосуну Председатели **Мусукланы Алий**, КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасы **Мухамед Кодзоков**, КъМР-ни Правительствосуну Председателини орунбасары **Марат Хубиев**, КъМР-ни Башчысыны эм Правительствосуну ишлерин бардыруу управляющий **Азаматгерий Ашхотов** къошулгъандыла.

Кюнню повесткасында – РФ-ни Президенти Владимир Путинни жарым мобилизацияны юсюнден Указын толтуруу соруула. Аскер къуллукъгъа чакъырылгъан инсанланы юйюрлерине болушлукъ этиу амалла, аскерчилени аскер керекле бла жалчытыуда болушлукъ тапдырыу соруулагъа къаралгъанды.

Эсигизге салайыкъ, озгъан ыйыкъда Къабарты-Малкъардан мобилизация этилген биринчи къауум аскер борчларын толтурлукъ жерлерине жиберилгенди.

КъМР-ни Башчысы билдиргенге кёре, мобилизация этилген инсанлагъа федерал даражада болушлукъдан сора да регионда къошакъ халлы социал гарантияла берилликдиле. Тийишли Указ республиканы оноучусуну официал халлы сайтында басмаланнганды, анга кёре хар мобилизация этилгеннге ай сайын 25 минг сом да берилликди. Жаралы болса, 100-ден 300 минг сомгъа дери, жаралы болгъаныны ауурлугъуна кёре, эмда аскерчи ауушса – миллион сом.

Къабарты-Малкъарда аскер къуллукъгъа чакъырылгъанланы юйюрлерине болушлукъ этиу жумушланы къурау иш андан ары бардырылады.

– Ачыкъ айтыргъа тийишлиди, хар зат терк халда болгъанды, аны ючюн кёпле, жолгъа къурала, кеслерини ахчаларын жойгъандыла. Алгъын белгиленнгенича, ол къоранчла къайтарыллыкъдыла. Андан сора да, республиканы предприниматель къаууму ол магъаналы бирлешген ишге юлюшюн къошаргъа излегенди, – дегенди Казбек Коков.

Республиканы Башчысы муниципал къуралыуланы таматаларына мобилизация этилген инсанланы юйюрлери бла тири ишлерге, аланы сорууларына терк жууапла берирге, болушлукъ изленнгенлеге энчи эс бурургъа буюргъанды, деп билдиреди республиканы оноучусуну пресс-службасы.

Жер-жерли власть

«Эртте-кеч болса да, тёлерге тюшерикди»

«КъМР-де муниципал къуралыуланы совети» ассоциацияны (АСМО) правленини бла Жер-жерли самоуправлениянны битеуроссей советини регион бёлюмюню (КБРО ВСМС) бирге бардырылгъан кезиулю жыйылыуларында сёз кёп къатлы юйлени тынгылы жангыртыу программаны юсюнден баргъанды. Дагъыда республиканы шахарларын бла эллерин айбатландырыу жаны бла конкурсну болумларына да къаралгъанды. Кенгешни АСМОну башчысы Максим Паганов бла КБРО ВСМС-ни таматасы Къулбайланы Алан бардыргъандыла.

Биринчиден, кёп къатлы юйлени тынгылы жангыртыу программаны тамамланнганы сюзюлгенди. «Кёп къатлы юйлени тынгылы жангыртыуну фондуну регион оператору» коммерциялы болмагъан фондну башчысы **Къулийланы Мустафир** билдиргенича, программаны жашауда бардырыу магъаналы соруулдан бириди, ол тюрлю-тюрлю даражалада сюзюледи.

– Белгилисича, программа къысха эм узакъ болжаллыды. Биринчиси юч жылгъа жарашдырылады эмда быйыл бошалады. Эсеплени юслеринден айтханда, озгъан жыл 83 кёп къатлы юйде бардырылгъандыла тынгылы жангыртыу жумушла. Анга къоранчла 400 миллион сомдан асламдыла. Быйыл а къурулуш материалла багъа болгъанлары ючюн, къоранчла кёбейгендиле, – дегенди ол.

Мустафир Ахматович 2017 жылдан бери жангыртыу жумушлагъа тёлеуле тюрленмегенлерине да бургъанды эс. Бюгюнлюкге аны ёлчеми 6 сом 22 капекди. Алай бу кюнледе КъМР-ни Правительствосуну жыйылыуунда аны тюрлендирирге оноу этилгенди. Алай бла 2023 жылдан башлап тарифле 15 процентге кёбейтилгендиле эмда бир квадрат метр журтха 7 сом 15 капекге жетгенди.

Бюгюнлюкде ГИС ЖКХ бирикдирилген информация система ишлейди. Алай, докладчы айтханыча, бирде анга терс тарихле тюшедиле, ол санда кёп къатлы юйлени адреслери кемчиликле бла жазылгъан кезиуле да бардыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Билим

«Яндекс» сертификатларын бергенди

Орта кюн Устазланы усталыкъларын ёсдюрюу институтда «Яндекс» компания Нальчикде 2020 жылдан бери ишлеген лицейини жетишимли бошагъан окъуучуларын саугъалагъанды. Ол къуунчлы жумушха КъМР-ни цифралы айнытыу жаны бла министри Ислам Ашхотов, КъМР-ни жарыкъландырыу эм илму министрини орунбасары Мокъаланы Ачемез, «Яндекс. Учебник» проектни регионла бла байламлыкъла жюрютюу жаны бла таматасы Дмитрий Кононов да къатышхандыла.

Лицейге 8-10-чу классланы окъуучуларын аладыла. Эки жыл окъугъандан сора, алагъа тийишли даражалы сертификатла берединле. Биринчи жыл ала программированияны «Питон» деген тюрлюсюне юйренедиле. Экинчи жыл а «Промышленное программирование» ыз бла билим аладыла. Окъууну бошаргъа ала кеслерини шёндюгюлю излемлеге келишген чат-ботларын бла ауаз болушлукъчуларын къурайдыла. Лицейни бошагъанланы асламы Нальчикни школларыны окъуучулары эдиле.

Лицейчилени саугъалардан алгъа министр Ислам Ашхотов бла Мокъаланы Ачемез сёлешгендиле. Ачемез Магомедович белгилегеннге кёре, сабийле, ата-анала да тюз сайлау этгендиле. Нек дегенде бюгюнлюкде цифралы технологияла бла бийик даражада хайырлана билген специалистлеге сурам уллуду. Мындан ары да хал алайлай къаллыгъына ишеклилик жокъду.

Ислам Ашхотов а бек алгъа «Яндекс» компаниягъа ыразылыгъын билдиргенди.

– Сабийле, сизни жашауугъузда бу биринчи атламыгъызды. Алай тохтап къалмай, билимигизни ёсдюргенлей туругъуз. Ол бек магъаналыды. Мен кесим да кёп болмай кезиулю программаны ётгенме. Къалай-алай болса да, сиз тенглеригизни арасында иги да билимлилесиз бу ызда. Жашауугъуз кесигиз мурат этгенча къуралсын, – дегенди министр.

Дмитрий Кононов а школчуланы информатикадан башха

дерслени да унутуп къоймай, жетишимли окъургъа чакъыргъанды.

Ызы бла къонакъла онбеш лицейчини сертификатла бла саугъалаугъа къатышхандыла эм ала бла суратха тюшгендиле. Жыйылгъанланы кеслерини жырлары бла Нальчикни искусствола школларыны келечилери къууандыргъандыла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Айнытыу

Саулукъ сакълаугъа – ахшы онгла

Къабарты-Малкъарны саулукъ сакълауу биринчи звеносун игилендириу жаны бла бардырылгъан иш Россейде эм ахшыладан бирине саналгъанды. Программаны чеклеринде, бизге КъМР-ни ведомстволу министерствосуну пресс-службасыны башчысы Алиса Тарим билдиргеннге кёре, къурулушдан, тынгылы ремонтдан, жангыртыудан эмда улоу сатып алгъандан сора да, сагъынылгъан звенону бийик технологиялы оборудование бла жалчытыргъа белгиленнгенди.

Ол жашауда бардырылып тебирегенли планнга тийишлиликде эмда бири бирини ызындан саулукъ сакълау махкемелени ырысхы-техника мурдорларын жангыртыу тамамланылады. Бюгюнлюкде оборудованиядан 137-си алыннганды, ол санда эндоскоп эмда рентген комплексле бардыла.

Быйыл Нальчикни поликлиникаларыны ючюсюнде тарихли рентген аппаратла салыннгандыла. Шахарны экинчи номерли поликлиникасында уа УЗИ-ни этген эки аппарат, бир эндоскоп комплекс орнатылгъандыла. Бу комплексни биргесине уа монитор, видеограстроскоп, бюгюлюучю эндоскопланы жууаргъа жararча энчи жарашдырылгъан жер, эндоскопиялы видеогастроскоп да бардыла. Андан тышында да, ючюнчю номерли поликлиникагъа УЗИ аппарат берилгенди.

Прохладна районну эл амбулаторияларына оналты электрокардиограф жиберилгендиле. Жангыртыу программагъа тийишлиликде саулукъ сакълау махкемелени биринчи звеноларына 2025 жылны ахырына дери 89 бийик технологиялы аппарат алынырга белгиленеди.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Жыйылыу — 2 бет

Бу кюнледе Нальчик шахарда КъМР-ни устазланы усталыкъларын ёсдюрген арасында «Сабий садлада юйретиу ишде тёрелени хайырланыу» деген битеуроссей конференция бардырылгъанды.

Юйретиу ишде миллет тёрелерибизни магъаналылыкълары

5 октябрь – Устазны кюню — 3 бет

«Сабий – ол ачылып тургъан китап кибикди»

Былтыр КъМР-ни Башчысы ана тилледен бла адабиятладан республика даражада бардырылгъан олимпиадада хорлагъанлагъа эмда аланы анга хазырлагъан устазлагъа премия берирге деп оноу этгенди.

Тюбешиу — 4 бет

Анапада аскер искусстволадан 14-чю битеуроссей жаш тёлю оюнла бардырылгъандыла, анда бизни спортчуларыбыз 1,5 миллиондан аз адам жашагъан субъектлени араларында битеукоманда эсепде биринчи жерге чыкъгъандыла.

Низамлары бла юлгюлюле, усталыкълары бла айырмалыла

Жыйылыу

Юйретиу ишде миллет тёрелерибизни магъаналылыкълары

Бу кюнледе Нальчик шахарда КъМР-ни устазланы усталыкъларын ёсдюрген арасында «Сабий садлада юйретиу ишде тёрелени хайырланыу» деген битеуроссей конференция бардырылгъанды. Аны ишине онлайн халда юч минг специалист къатышхандыла.

Конференцияны Россейни школгъа дери билим бериуню халкъла аралы педагогика академиясы, Россейни школгъа дери билим бериуню айнытыууну ассоциациясы, КъМР-ни устазланы усталыкъларын ёсдюрген арасы, Россейни Жамауат палатасы, Россейни тиширыуларыны биригиую, Москвада Педагогика къырал университет хазырлагъанды.

Жыйылгъанла билим бериуде миллет тёрелени къалай хайырланыргъа тийишлилигин сюзгендиле. Устазланы усталыкъларын ёсдюрген араны директору **Артур Кажаров** сабий гитчелигинден башлап ата-бабаларыны ызларын-къылыкъларын, адетлерин-тёрелерин билирге кереклисин чертгенди. Кесини халкъыны маданиятын терен ангылагъан адам башха миллетлеге да хурмет этерикди.

КъМР-ни жарыкъландырыу министрини орунбасары **Мокъаланы Ачемез** къырал юйледе юйретиу эм оуъутуу иш миллет маданиятдан айырылмазгъа керекди, дегенди.

Школгъа дери билим бериуню халкъла аралы педагогика академиясыны проректору **Ирина Комарова** балачыкъланы сабий садлада оздургъан жыллары бек магъаналыдыла, ол кезиудеча мыйы бир заманда айнымайды, аны бла хайырланыргъа борчлубуз, деп белгилегенди.

Жарсыугъа, бир кезиуде окъутуу-юйретиу ишде хазна миллет культуралагъа эс берилмей эди. Бусагъатда алимлени тинтиулери кёргюзтедиле: жашауууну биринчи жылындан башлап сабий кесини ёз тилин эшитсе, кесини халкъыны жомакъларын билсе, ана тилинде жырлагъа тынгылай ёссе, аягъы юсюне тохташыулу турады. Эртте-кеч болса да, хар инсан да кеси кесине: «Кимме мен?» – деп сорады. Бу соруугъа жууап билим бериу системада да болургъа керекди.

Педагогика илмуланы кандидаты, КъМКъУ-ну педагогика, психология эм физкультура билим бериу институтну доценти **Римма Кумышева**: «Сабий садлада жаланда орус тилни угъай, ана тиллерибиз бла да хайырланыргъа керекди. Шёндюгю дунияда адамла юч-тёрт тилни биледиле, алай аланы араларында ана тилни магъанасы уллуду. Сабий сад ана тилни билирге болушургъа керекди. Унутургъа угъай, билирге. Насыпха, бизни республикада кёп тиллени эшитирге боллукъбуз бюгюнлюкде, ол байлыгъыбызны тас этмейик», – дегенди.

География илмуланы кандидаты, КъМКъУ-ну педагогика, психология эм физкультура билим бериу институтну доценти **Байсыланы Лейля**: «Кавказда жашагъан, жыл санлары жетген адамланы араларында нарт эпосну билмегенле аз тюйюлдюле. Ол малкъар тилде назму халда жазылыпды, битеудуния маданиятны байыкъландыргъан сейирлик эсгертмеди. Сабий садлада нартланы юслеринден ана тилибизде дерсле болургъа керекдиле, ызы бла сабийле аланы суратласала, бир заманда да унутурукъ тюйюлдюле», – дегенди.

Ызы бла ол юйретиу-окъутуу ишде ёз халкъыбызны озгъан ёмюрледе жыйгъан тин байлыгъын хайырланыргъа борчлубуз, санаучукъла, жомакъла, таурухла, нарт эпос – хар зат да хаппа–хазырды, жаланда дерслеге кийирирге керекди ансы, деп да къошханды.

Психология илмуланы кандидаты **Римма Багова** сабийлени миллет тойлада кеслерини жерлери болургъа керекди, дегенди. Бусагъатда тойлада эрттегили тёрелени бла жангы жорукъланы кёрюрге боллукъду. Сабийлени анда кёргенлерин садикде сюзерге онгла бардыла. Миллет тепсеулеге кёп садикледе юйретедиле, алагъа тойда бюсюрегенмидиле, таматала бла жаш къауум къалай олтургъандыла, ким жырлагъанды, алгъышла уа ким айтханды – битеу бу соруулагъа ушакъла къуралсала иги боллукъду.

Дагъыда конференцияда КъМКъУ-ну психологлары къурап «Ата-аналаны билимлерин ёсдюрюу школ» деген тренинг кёргюзтюлгенди.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

«Эртте-кеч болса да, тёлерге тюшерикди»

Ахыры.
Аллы 1-чи бетдеди.

Аны ючюн а юйде жашагъан адамланы санын, фатарланы кенгликлерин тюз жарашдыргъанда, квитанцияланы юлешгенде чырмаула боладыла.

– Жер-жерли власть органладан тилеригим, бу жаны бла жумушланы бирге биригип бардырыргъа керекди. Ол санда мекямланы адреслерин жангыртыу, программаланы шёндюгю болумлагъа келишдириу жаны бла мадарланы тамамларгъа керекди, – дегенди ол.

Республикада уа кёп къатлы юйлени тынгылы жангыртыу жумушла ючюн инсанла заманында тёлемей, уллу борч жыйылгъанды. Докладчы айтханыча, программа ишлеп башлагъан кезиуден бери ол миллиард сомдан аслам болгъанды. Ахчаны жыйышдырыу жаны бла мадарла бардырыладыла, ол санда сюд органланы болушлукълары бла. Орта эсеп бла бир айгъа сюдню къарарууна 2 мингден аслам документ бериледи. Бюгюнлюкде сюдле тинтип, оноуну чыгъаргъан ишлени саны 16 мингден асламды.

– Ахчаны жыйышдырыу мадарлагъа уллу магъана бериледи. Былтыр Правительство бизни тилеклерибизни тюзге санап, фондну ишчилерини санын кёбейтгенди. Ол а праволу бёлюмню кючлерге онг бергенди. Аны айтханым, ахчаны жыйышдырыу иш тохтатылмайды, инсанла, эртте-кеч болса да, аны берирге кереклисин ангыларгъа керекдиле. Жарсыугъа, адамла бу ахча неге жыйылгъанын алыкъа ангыламагъандыла. Айтырыгъым, инсанла этген тёлеуле аланы юйлерин тапландырыугъа къоратылады. Фондну ишчилерине андан хакъ тёленмейди, бизни кереклеге бир капек да алынмайды. Фондну кереклерине ахчаны бюджетден тёлейдиле, конвертлени сатып алыргъа ахчаны окъуна къырал береди,- дегенди докладчы.

Жарсыугъа, ал кезиуде жамауат программаны ангыламай, тёлемей, борчла жыйылгъандыла. Къулий улу билдиргенича, аллайлагъа себеплик этиледи. «Келишим жарашдырып, борчну жылны ичинде айлагъа юлешип тёлерге онг барды. Ол тынчыракъ боллукъду. Алай борч кечилмейди. Ол угъай, болжалланы бузгъанлагъа тазир салынады», – дегенди ол.

Къулийланы Мустафир жамауатда ангылатыу ишни игилендирирге кереклисине эс бургъанды жер-жерли власть органланы келечилерин. «Ол а бизге борчларыбызны толтурургъа онг берлик эди», –деп къошханды. 131-ФЗ федерал законнга кёре уа, жашау журтланы болумлары ючюн жер-жерли власть органла жууаплы болгъанларына да бургъанды эс.

Докладында Къулийланы Мустафир ахча къалай жыйышдырылгъанын, къаллай счётлада сакъланнганын, инсанланы къауумларына къаллай льготала берилгенлерин да ангылатханды.

Жыйылыуда шахарланы бла эллени айбатландырыу жаны бла конкурсну бардырыуну жорукълары да сюзюлгендиле. Ол жаны бла оноуну КъМР-ни Правительствосу 19 сентябрьде болгъан жыйылыуунда чыгъаргъан эди.

Къурулуш эм ЖКХ министерствону бёлюмюню башчысы **Астемир Аксоров** билдиргенича, программа эллени бла шахарланы болумларын игилендириуге, адамла аслам жыйылгъан жерлени жашиллендириуге бурулупду. Ал кезиуде эришиуле муниципал къуралыуланы арасында бардыыллыкъдыла. Алада хорлагъанланы ишлерин ызы бла республикалы комиссия сюзерикди. Конкурсну эсеплери ноябрьде белгили этилликдиле.

– Бу жумушла шахарчыланы бла эллилени жашагъан жерлерине жууаплылыкъны къатыландырлыкъды деп ишексизбиз. Айырмалы он эл бла эки шахар сайланырыкъдыла. Алагъа саугъала да аз тюйюлдюле. Он айбат элге 400-шер минг, эки шахаргъа уа 500-шер минг сом саугъаланырыкъды. Бу ахчаны да тапландырыу жумушлагъа къоратыргъа жарарыкъды, – дегенди ол.

Жыйылыуда «Жашаугъа 10 000 атлам» битеуроссей акцияны къурауну соруулары да сюзюлгендиле. Ол «Саулукълу муниципалитет» программаны чеклеринде бардырылады эмда Жаяу атлауну битеудуния кюнюне жораланады.

Ахырында келир жылда тамамланыллыкъ жумушланы планы къабыл кёрюлгенди. Дагъыда къурау соруулагъа да къаралгъанды.

ТОКЪЛАНЫ Фатима.

Пресс-конференция

Мобилизация бла байламлы борчла толтурулгъандыла

КъМР-ни аскер комиссары Дмитрий Пахомов журналистле бла кезиулю пресс-конференция бардыргъанды. Соруулагъа жууапла бере, ол республикада мобилизация бла байламлы жумушла ахырына жетдирилгенлерин, салыннган борчла толтурулгъанларын билдиргенди. Биринчи 35 жылгъа дери эр киши чакъырылгъандыла, экинчи уа – 45 жылгъа дери.

Аны бла бирге республиканы 120 инсаны энчи операциягъа кеслерини ыразылыкълары бла къатышыргъа сюйгенлерин билдиргендиле, ол санда бу кюнледе – 18 адам. «Бизге баш главнокомандующий салгъан борчланы толтургъанбыз», – дегенди ол.

Башха регионлада мобилизацияны жорукъларына бузукълукъла этилгенлерин эсгертип, бизни республикада да аллай шартла болгъанларын айтханды. Ала уа аскерчи эсепде болгъан инсанла саулукъларында, жашау болумларында, усталыкъларында, башха шартлада тюрлениулени, анга аскерде къуллукъ этерге къоймагъанларына шагъатлыкъ документлени юслеринден комиссариатлагъа белгили этмегенлери бла байламлыды.

– Мобилизациягъа аскерчи эсепде тургъан, саулукълары къуллукъ этерге жарагъан инсанла тюшедиле. Бизни республикада уа эки инсан артха къайтхандыла. Ала энчи операциягъа кеслерини ыразылыкълары бла къатышыргъа сюйгендиле. Алай ала ашырылгъан аскер бёлюмде эр кишилеге 47 жыл толгъанлары ючюн аланы артха къайтаргъандыла.

Энтта 8 инсанны саулукълары осалгъа кетип, юйлерине жиберилгендиле. Мобилизация чакъырыу бардырылгъан кезиуде 104 инсаннга отсрочка берилгенди.

Сёз Ингушетияда аскерчи бёлюмде бизни жерлешибиз ауушханыны юсюнден да баргъанды. Аскер комиссар айтханыча, ол кесини ыразылыгъы бла контракт бла къуллукъ этерге сюйгенин билдиргенди. Ол битеу тийишли медицина тинтиуледен ётгенди, анализле бергенди. Саулугъунда зараны жокъ эди. «Ал тинтиулеге кёре, тромб юзюлгенди. Жарсыугъа, быллай ауруу соруп келмейди, кимге да тиерге боллукъду. Бу бушуулу иш бла байламлы прокуратура тинтиуле бардырады»,-деп белгилегенди ол.

Къуллукъ этерге чакъырылгъанланы аскер керекле, дарманла, кийимле бла жалчытыуну юслеринден да баргъанды сёз. Дмитрий Пахомов айтханыча, кийимле, бронежилетле, сауутла, дарманла бериледиле, юч кюнню хар инсан бла энчи юйрениуле бардырыладыла. Ызы бла ала бёлюмлеге ашырылып, аладан аскерчи къауумла къураладыла. «Бизни жерлешледен эки къауум къуралгъанды, къалгъанла да хазырлана турадыла», – деп къошханды ол.

Мобилизациягъа тюшгенле кийимлени кеслери сатып аладыла деген хапарла жюрюгенлерине эс бургъандыла журналистле. Дмитрий Юрьевич айтханыча, инсанланы аллай эркинликлери барды, алай ала битеу керекле бла кемчиликсиз жалчытылынадыла. «Ала аскерде къуллукъ этериклерин ангыларгъа тийишлидиле, барысы да бирча форма киерге керекдиле»,-дегенди ол.

Аскер комиссар инсанланы бир-бир къауумларына бронь берилгенин да билдиргенди. Анга кимни эркинлиги болгъаны законлада белгилеиппди. Бронь берилирге кереклисини юсюнден шартланы аскер комиссариатха организация билдирирге керекди. «Инсанны мобилизациягъа кёре къуллукъ этерге жарагъаныны бла къалгъаныны юсюнден оноуну комиссияла чыгъарадыла. Ала битеу районлада да ишлейдиле. Инсан урунгъан организация заманында анга бронь берилирге кереклисини юсюнден оноуну чыгъармаса, ол да чакъырылыргъа боллукъду. Аны себепли организацияла кеслерини ишлерине жууаплы кёзден къараргъа борчлудула», – дегенди Дмитрий Юрьевич.

Мобилизацияны жорукъларына келишип, алай къуллукъ этерге унамагъанла, андан букъгъанла да бардыла. «Ала кёпдюле дерча тюйюлдю, алай бардыла. Инсаннга чакъырыу берилип, алай ол бир тюрлю сылтаусуз аскер комиссиягъа келмеген эсе, россейли законлагъа кёре жууапха тартылады. Бюгюнлюкде уа аллай инсанланы юслеринден шартла прокуратурагъа билдирилгендиле, ала комисссиялагъа нек келмей къалгъанлары сюзюледи», – деп билдиргенди.

Комиссардан «дезертирге» ким саналгъаныны ангылатырын да тилегендиле. Ол айтханыча, инсан аскерчи бёлюмде эсепге салынып, къуллукъ этген жеринден кетип, он кюнню ичинде къайтмаса, дезертирге саналады. «Алай шёндю энчи операция бардырылады. Буйрукъ берилген жеринден кетген да дезертирди»,-деп къошханды.

Мобилизация башланнганыны юсюнден белгили этилгенде, кёпле Россейден тышына кетерге умут этгендиле. Аланы арасында бизни республиканы инсанлары бармыдыла, деген соруугъа жууаплай, къыралны ичинде субъектлени араларында жюрюрге, тыш къыраллагъа барыргъа эркинлик сыйырылмагъанын ангылатханды ол.

– Жаланда тыш къыралгъа бара эсе, инсанны аскер комиссариатдан мобилизациягъа тюшмегенини юсюнден справкасы болургъа керекди, – дегенди ол.

Право, кюч структураланы къуллукъчулары энчи аскер эсепге салыннганларыны, ала мобилизацияны жорукъларына тюшмегенлерини юслеринден да айтханды Дмитрий Пахомов.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Сюзюу

«Эл мюлкню файдалылыгъын ёсдюрюрча кооперативлеге болушургъа тийишлиди»

Къабарты-Малкъарны Жамауат палатасыны Советини кезиулю жыйылыуунда республикада кооператив къымылдауну болуму эм айныу жоллары тинтилгендиле.

Жыйылыуну ача, палатаны башчысы **Хазратали Бердов**, Ижевскни мектебинде болгъан бушуулу ишни юсюнден айтып, бир минутну шош туруп ёлгенлени эсгерирге чакъыргъанды.

КъМР-де эл мюлкню айнытыуну юсюнден къырал программагъа кёре, кооперативлеге мюлк-техника хазналарын игилендириуге грантла бла субсидияла бериледиле, 2016 жылдан башлап бюгюннге дери грантланы ёлчемлери 116 миллиондан атлагъанды. Эл мюлк министрни орунбасары **Тимур Вадахов** айтханыча, эл мюлк производствону файдалыгъын сакъларча эм ёсдюрюрча кооперацияны битеу тюрлюлерине да болушлукъ этерге тийишлиди. 2022 жылда 1 январьда эсеплеге кёре бюгюнлюкде регионда 28 кооператив бардыла.

– «Агростартап» грантланы бериу бла байламлы фондха къошумчулукъ этген заявительлеге конкурс балла къошуладыла. Ол ахчагъа производство объектлеге керекли – продукцияны жарашдырыу, аман этдирмей сакълау, къауум-къауум этиу, ташыу, качестволарын тинтиу, ветеринар-санитар экспертизаны бардырыу эм башха - оборудованияны, техниканы алыугъа жоягъа боллукъду. Республикада жарашдырылгъан продукция къыралны жер-жерлерине, ол санда ара районларында да сатылады. Кооперативлеге себепликге Компетенцияланы арасы да ачылгъанды. Грантланы юслеринден айтханда, башха-башха жыллада ала «Черекский продукт», «Стандарт-Агро», «Эльбрус», «Нива», «Экопродукт» эм башха кооперативлеге берилгендиле, – дегенди Тимур Алиевич.

Доклад бла байламлы талай соруу да чыкъгъанды. Юлгюге, Хазратали Бердов, бизни республикагъа сютню бла этни тышындан келтирирге ушамагъанын белгилеп, малчылыкъгъа да эс бурургъа кереклисин чертгенди. «Колхозла бла совхозла нек чачылгъандыла? Адамла кеслери аланы уставларын бузгъанлары ючюн. Производительле биригирге сюерча этерге тийишлиди. Аны ючюн а ол хайырлы болургъа керекди, малчылыкъ алай тынч иш тюйюлдю», – дегенди Хазратали Александрович. Ведомство бу проблема бла къалай кюрешгенини юсюнден айта, докладчы ала малла тутханла бла тюбешгенлерин, жайлыкълагъа дайым баргъанларын, аланы жарсыуларына къарагъанларын билдиргенди: «Эт, сют продукциягъа сурам барды, аланы качестволары да игиди. Кеси заманында сют жарашдыргъан техника, ийнекле да алгъанбыз», – дегенди.

Палатаны члени **Галина Егорова** эл мюлк продукциягъа багъала къалай къуралгъанларын билирге сюйгенди. Тимур Вадахов ангылатханыча, адамла интернетде, башха жерледе да багъала бла байламлы оюмларын, алагъа ыразы болмагъанларыны юсюнден жазадыла, алай рынок болумлада багъаланы производительле кеслери тохташдырадыла.

Фермер мюлклени, эл мюлк кооперативлени эм энчи мюлклени тутханланы ассоциацияларыны башчысы **Инал Алакаев** кооперативлени къурау халкъ мюлкде эм къыйын бёлюм болгъанын, ол алыкъа кереклисича даражагъа жетмегенин чертгенди. Эл мюлк производствону тутууда, элчилени мюлк эм социал эркинликлерин къоруулауда аланы магъаналарына тийишлисича багъа берилмейди. «Эм уллу жарсыу жаш тёлю кооперативлеге къошулургъа излемегениди, ишчиле уа жетишмейдиле. Сютню азлыгъы бла байламлы сылтау айтылгъанды – ийнеклени тутханла бек аздыла. Юлгюге кесим жашагъан эл – Экинчи Чегемни келтирейим. 80-90-чы жыллада анда 1800 ийнек болгъанды, бюгюн а ала жюз окъуна жокъдула. Бюгюн биз мында кётюрген проблемаланы – жаш тёлю элде урунургъа излерча, совет кезиуде болгъан ресурсла къайтарылырча, фермерле техниканы, урлукъланы алалырча – Россейни Правительствосуну даражасында тамамларгъа тийишлиди», – дегенди Инал Таламашевич.

Ассоциацияны эсебинде юч кооператив бардыла: эки эл мюлк бла байламлы – «Албир» бла «Сукан-суу» эм хайырланыучуланы кооперативлери. Черек районну «Сукан-Суу» организациясында асламысында арпа, будай, рапс бла нартюх ёсдюредиле. Анда 20 ишчи жер къуралгъанды, аланы барысына да социал пакетле бериледиле. Чегем районда «Албир» эл мюлк продукция чыгъарадыла. Бусагъатда анда арендада бла субарендада 730 гектар жер барды. Ючюнчюсюнде уа сют жарашдырыу бла кюрешедиле.

Инал Алакаев чертгенича, адамла кооперативлеге аланы хайырлылыкъларын, ахшы жанларын билмегенлери ючюн къошулмайдыла, ол угъай, къоркъгъан да этедиле. Бу жаны бла уллу ишни Эл мюлк кооперациялагъа эм фермерлеге болушлукъ этиу жаны компетенцияланы регион арасы толтурады, аны юсюнден докладны «КъМР-де предпринимательствогъа болушлукъ этиу ара» регион фондну директору **Дудуланы Мадина** этгенди. Ол билдиргенича, арада кооперациялагъа, энчи мюлклени тутханлагъа да информация, консультация себеплик этиледи, файданы ёсдюрюрча ишни къалай къураргъа боллугъу ангылатылынады. Андан тышында, кредит эм лизинг организациялада ахча алыр ючюн, документлени къалай жыяргъа юйретедиле, жыйылыула, семинарла, конференцияла къураладыла. «Россельхозбанкны» регион филиалыны бёлюмюню башчысы **Залим Алоков** а эл мюлк тутханлагъа къаллай себеплик этгенлерини, кредитге къаллай бир ахча бергенлерини юсюнден айтханды.

Жыйылыуну ахырында докладлагъа, айтылгъан оюмлагъа эм этилген тюзетиулеге кёре оноулары проекти къабыл кёрюлгенди, республиканы Правительствосуна, Эл мюлк министерствосуна эм сейирлери болгъан органлагъа эсгертиуле жарашдырылгъандыла.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.
Суратла авторнудула.

5 октябрь – Устазны кюню

«Сабий – ол ачылып тургъан китап кибикди»

Былтыр КъМР-ни Башчысы ана тилледен бла адабиятладан республика даражада бардырылгъан олимпиадада хорлагъанлагъа эмда аланы анга хазырлагъан устазлагъа премия берирге деп оноу этгенди. Озгъан окъуу жылда аллай саугъагъа юч педагогубуз бла анча да сабий тийишли болгъандыла.

Аладан бири Нальчикни бир-бир предметлени терен окъутхан 9-чу номерли школунда малкъар тилден бла адабиятдан дерсле берген Бёзюланы Саниятды. Ол жыйырмадан аслам жылны школчуланы ёз тилибизге, адет-тёрелерибизге, маданиятыбызгъа тюшюндюре, жетишимли болгъанлай келеди.

2013 жылда уа Шимал Осетияны устазланы усталыкъларын ёсдюрген институтуну башламчылыгъы бла къуралгъан ана тилледен окъутхан жаш педагогланы «Мени илхам учунууму дуниясы» деген эришиуге (энди уа ол «Биз башхалабыз, алай эсе да, барыбыз да тенгбиз!» деген ат бла бардырылады) Дагъыстанда къатышып, ючюнчю жерни алып къайтхан эди. Бюгюннгю ушагъыбыз аны блады.

– Саният Оюсовна, шахарда сабийлени ана тилге юйретген тынч болмагъанын билебиз эмда жетишимигиз бла алгъышлайбыз. Сиз окъутхан сабий аллай даражагъа чыкъгъаны бла байламлы сезимлеригиз къаллайладыла?

– Сау болугъуз. Сабий кеси тилни иги билсе, сёз нени юсюнден баргъанын ангыласа, айхайда, дерсде да иги окъуйду. Республиканы оноучусуну премиясына тийишли болгъан Сабанчыланы Элеонораны уа сёлеше туруп окъуна бир орус сёз къошханын эшитмегенме. Ол кеси да журналист Герийланы Асиятны къызчыгъыды.

Олимпиаданы эки кесеги болады. Биринчи кюн окъуучула грамматика жумушу да болгъан диктант жазадыла. Бирси бёлюмю аны ызындан экинчи кюн бардырыллыгъын биз алгъадан билмей, кеч окъуна болуп баргъанбыз анга. Алай эсе да, къолумда юйреннген сабийни билимине ышанып эдим. Ол да, бизни барыбызны да къууандырып, хорламгъа тийишли болду. Бюгюнлюкде онунчу классха жюрюйдю. Аны бешинчиден бери окъутама. Эришиуге ол кеси сюйюп къатышханды.

Дагъыда бу олимпиадада жетишимли болгъан Чочайланы Нажабат Хызыровнаны бла аны окъуучусун Текеланы Айзаны (Бызынгы), Жазаланы Жулдуз Исхаковнаны бла ол хазырлагъан Аппайланы Алинаны да (Тёбен Чегем) алгъышларгъа сюеме. Быллай белгили устазларыбыздан юлгю алып, алача кёл салып ишлерге кюрешебиз биз да.

Эндиге дери жетишимим а окъуучум Жаппуланы Алим быллай олимпиадада биринчи жерге тийишли болгъанында эди. Алай а анга онунчуда дерсле берип тебирегенме. Ары дери Бечелланы Сакинат юйретгенди бу классны малкъар тилге. Бусагъатда Алим сурат алыу иш бла кюрешеди.

– Бюгюнлюкде школлагъа жангы дерсликле берилгендиле малкъар тилден бла адабиятдан деп айтадыла. Ангылатсагъыз эди, къалайды бусагъатда ала бла ишигиз?

– Кертиди, жангы окъуу китапла берилгендиле биринчиден башлап тёртюнчю класслагъа дери. Алагъа программала да бардыла.

ФГОС-лагъа тийишлиликде жайда курслагъа да жюрюгенме. Къонакъланы Любагъа да ыразылыгъымы билдирирге сюеме аланы алай тынгылы къуралгъанларына.

Бешинчи-онбиринчи класслада алыкъа ол болгъан дерсликле бла ишлерикбиз. Эндиги окъуу жылгъа жангылары хазыр боллукъдула деген ышаныулукъдабыз. Кесим да жетинчи классха «Малкъар адабиятха» соавторлукъ этгенме.

Жангы ФГОС-ланы жарсытхан жери уа дерслерибизни азайтханлары. Ыйыкъгъа юч сагъат бериледи. Айхай, аладан бири дистанцион халда бардырылады, аны ючюн а андан уллу магъана жокъду. Классда олтуруп да теманы иги ангыламагъан сабийле бу халда берилген материалны эслеринде туталмайдыла.

Эндиги жылгъа сагъат саныбыз бютюнда из боллукъду. Аны сылтауу школланы ыйыкъны ичинде бешкюнлюк окъутуугъа кёчюрлюклери бла байламлыды деп ангылатадыла.

Сабийле дерсге келирге, окъургъа, билирге да сюедиле ана тиллерин. Орусчагъа кёчюрюп ангылатыргъа кюрешсек да, дерсден бир затха юйренмей кетмезлерине къайгъырабыз. Айтханымча, жаланда заманыбыз жетишмей къалады.

– Адам таматаракъ бола барса, жашауну кёп затына башха кёзден да къарай башлайды. Сокъуранамыса устазлыкъ жолну сайлагъанынга?

– Мени анам Чочайланы Хафисат да Къара-Сууну школунда башланнган класслада къыркъ жыл чакълы заманны дерсле бергенди. Аны себепли устазны иши, жууаплылыгъы да къыйын болгъанларын билгенме.

Биринчи ишлеп тебирегенимде, тынч да тюйюл эди. Болсада сабийлени сюйсенг, аз-аздан кесинг да тюшюне бараса. Аланы жюреклери, ниетлери тазады. Башхача айтханда уа, сабийле – ала ачылып тургъан китап кибикдиле.

Ала бла бир тил тапхан абаданладан эсе тынчыракъды. Сау кюнюбюз школда кетеди, сора окъуучунг келип, жюреги къууаннган неда жарсыгъан затын санга айтып ышанса, анга тенглик, таянчакълыкъ этерге да керек боласа. Ишими сюеме, коллективибиз да игиди.

– Билим бериу бла байламлы жыйылыулада окъутууну игилендириуден эсе бегирек юйретиуню юсюнден айтылгъанчады. Ол ангыламла школну ишинде алгъадан бери да бирге тюйюлмюдюле да?

– Кертиди, ала экиси да бир сатырда болургъа керекдиле. Бусагъатда ФГОС-лагъа тийишлиликде, белгилегенибизча, сагъат мардабыз аз болса, билим бериуню къалай кючлендирлигибизни, юйретиу ишни да къалай бардырлыгъыбызны сагъышын этерчады. Биз юйретиуню, окъутууну да бирден акъсатып да къоймагъы эдик, деп да келиучюдю бирде кёлюме.

– Бюгюнлюкде жамауат устазны даражасын кётюраламыды?

– Жарсыугъа, бу жаны бла да хал алгъынча тюйюлдю. Биз школда окъугъан заманда ахырысы бла да башха эди. Юйге келип, устазыбызны юсюнден бир тарыгъыу сёз айтсакъ, атабыз-анабыз аны унамаучу эдиле. Терс кесигизсиз, аланы айтханларын этерге, алагъа тынгыларгъа керексиз, хурметлерге тийишлисиз деп юйретгендиле. Алай да болгъанды.

Шёндю уа ол жаны бла болум иги да ёзгергенди. Бютюнда малкъар тилни эшитселе, анга бир бош анстан берилген дерсгеча къарагъанла да бардыла. Андан алгъа саладыла бирсилени, ол а, жарсыугъа, юйюрден келеди барысы да.

Адам кесини тилин, маданиятын билмесе, аны даражасы болмазлыгъын, анга хурмет берилмезин да ангылатыргъа керекди. Тойларыбызда да къаллай ариу адет-тёрелерибиз бардыла. Аланы орусча айтмай, кесибизча сёлешселе да иги эди.

– Устаз болгъанынгдан сора да, ариу юйюр ёсдюрген анаса.

– Сыйлы болугъуз, жаш бла къыз бардыла. Омар француз тилге юйрене турады. Бизнес бла байламлы билим алыр акъылдады. Асият а КъМКъУ-ну медицина факультетини стоматология бёлюмюн бошагъанды. Быйыл аспирантураны эгинчи курсундады. Къайсы усталыкъны сайласала да, неге юйренселе да, ёз тиллерин багъалагъанлай, аны сыйлагъанлай турурларына да ышанама.

Ушакъны **МОКЪАЛАНЫ Зухура** бардыргъанды.

СУРАТДА: Аналаны Марат Бёзюланы Саниятны бла Сабанчыланы Элеонораны алгъышлайды.

Форум

Жамауат бирлигибизни сакъларгъа алланып

Бу кюнледе Къабарты-Малкъарда «Шимал Кавказ халкъла аралы контекстде: чакъырыула эмда онгла» деген ат бла эки урумлу уллу форум озгъанды. Алай бла Нальчикге аны ишин бардырыргъа СВОП-ну Президиумуну председатели, «Россия в глобальной политике» журналны баш редактору, «Бийик экономика школну» илму-излем институтуну дуния экономика эмда дуния политика факультетини профессору-излемчиси, «Валдай» Халкъла аралы дискуссиялы клубну илму директору **Фёдор Лукьянов**, ИМЭМО РАН-ны Халкъла аралы къоркъуусузлукъ арасыны илму ишчиси **Дмитрий Стефанович**, «Московский Комсомолец» изданияны Тюркде баш редактору **Яшар Ниязбаев**, Россей советни халкъла аралы ишле жаны бла келечиси Василий Кашин, РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келечисини Аппаратыны департаментини таматасыны орунбасары **Андрей Карпов**, Къарачай-Черкесни миллетле, асламлы коммуникацияла эмда басма жаны бла министри **Къумукъланы Альберт** келгендиле.

Форум экинчи кюн Жарыкъландырыу эмда илму министерствону мурдорунда бардырылгъанда, аны ишине, аладан сора да, КъМР-ни жаш тёлюню ишлери жаны бла министри **Азамат Люев**, тюрлю-тюрлю конкурслада хорлагъанла, студент жамауат организацияланы келечилери, башхала да къатышханды-ла. Тюбешиуню ача, Андрей Рифатович бу жыйылыу эм алгъа арт кезиуде ишеклилик туудургъан билдириуле аслам халда жайылгъанлары бла байламлы да болгъанын билдиргенди. Бюгюнлюкде информациялы уруш да къатыланнганын, алай бла уа жамауат, биз барыбыз да бирлигибизни чачдырмазгъа тийишлилигибизни ангылатханды

Халкъла аралы политика шёндю тынчлыкълы болмагъанын къатлай, Шимал Кавказ толусунлай, Къабарты-Малкъарны халкъы да не заманда да Россей бла бирге, анга таянчакълыкъ эте келгенлерин чертгенди. Бюгюнлюкде саулай дуниягъа да къыйын кезиуде аллай бийик класслы экспертлерин да къыйматлыгъа санагъанды.

Альберт Мусабиевич а, эм алгъа Фёдор Лукьянов, заман табып, экспертлени бирге жыйып, бусагъатдагъы магъаналы теманы сюзерге эс бургъаны ючюн анга ыспас этгенди. «Биз барыбыз да бюгюнлюкде бютюн биригирге, ишибизни тынгылы бардырыргъа, жамауатны тынчлыгъын бузгъан информациялагъа сакълыкъда турургъа керекбиз», – деп, Шимал Кавказны халкъларыны энчи маданиятлары, тиллери сакъланып, алада (ёз тилледе) журналла, газетле басмаланнганлары, миллет театрларыбыз болгъаны, ана тиллерибиз школлада окъутулгъаны - ала барысы да айныргъа, Запад къыралланы агрессор политикаларына къажау болургъа себеплик этериклерине ышанныганын айтханды.

Фёдор Александрович а бу проектни Шимал Кавказ бла байламлы аны бла биригиулюкде оздуруп, башламчылыкъ бир жыл мындан алгъа окъуна этилип, бу кюнлеге белгиленнгенин билдиргенди. Алай эсе да, дуния быллай болумгъа тюшюп къалырын ол заманда инсан да эсине келтирмегенин, бюгюнлюкде биз алгъадан юйреннген «жашау болумланы ырахатлыкълары» деген ангылан да ёзгерип къалгъанын чертгенди.

Ол Нальчикде биринчи кере мындан онбеш жыл алгъа болгъанын айтып, андан бери шахар, Шимал Кавказ саулай тюрленнгенлерин, ала шёндюгюлю жашауну излемлерине келишгенлерин да белгилегенди. Адам улу «дуния уллуду, ачыкъды, ол кёп онгла береди эмда берликди» деген сагъышла бла жашагъанын айта, алай эсе да, бу сагъышла терк окъуна башха жанына бурулуп къаллыкъларын пандемия башланнган кезиу билдирип къойгъанын эсгертгенди.

– Кертиди, ол заманда аш-азыкъ продуктла, башха затла табылырча эселе да, адамлагъа андан-мындан келген информацияла жюреклерине къоркъуу салгъандыла, жашаулары сунмай тургъанлай ёзгерип къалгъанына кёпле апчыгъандыла, – дегенди.

Бюгюнлюкде жамауат къаллай болумда жашагъанына адамла кеслери да иги тюшюналмагъанларына жарсый, ол келир заманны тарыхчыларына излемле этерча уллу материал боллугъун чертгенди. Ийнанама, ызыбыздан келлик тёлюле бу шёндюгюлю жашауубузну быллай болумгъа нек тюшюп къалгъанын бизден эсе тынгылыракъ билирлерине, айныулары да анга кёре къуралыулу болурларына, дегенди.

Азамат Хасейнович да экспертле бизни республикагъа келгенлерине, форумну ишине жаш тёлю къошулгъанына къууанганын жашырмагъанды. Кавказны юсюнден аны келечилери кеслери да къатышып сёз баргъаны форумгъа энчи ышан кийиргенин да айтханды. Бюгюннгю геополитикалы кезиуде жаш адамлагъа неге, къаллай информациягъа ийнанмазгъа тийишлисин ангылатыргъа кереклисин белгилегенди. Жамауат биригин, кючлю жерлерибизни бютюн кючлендирирге, къарыусузуракъ затыбызгъа эс бурууну жолларын излерге тийишли болгъаныбызны чертгенди.

Форумну кезиуюнде экспертле барысы да сёлешип, Кавказда жашагъан халкъланы ёмюрледен бери терен англы адамла болгъанларын къатлагъандыла. Аны алайлыгъы уа жамауат арасында бюгюнлюкде эм къоркъуулу башха-башха кёз къарамла андан ары жайылмазларына, инсанла бир бирлерине жандауурлу, аяулу, сакъ да болурларына себеплик этеригине ийнанганларын билдиргендиле.

Ала дагъыда бюгюннгю болумну ахырысы бла да «суукъ урушну» кезиую бла тенглешдирирге керекмегенин, бусагъатда хал башхаракъ болгъанын ангылатхандыла. Жамауатда «ол заманнга къайтып окъуна къалсакъ эди» дегенча оюмла барлыкъларын да айтхандыла. Аны себепли жыйылыуну бу кюнледе озгъаны энчи чертирча магъаналы болгъаны да.

Быллай тюбешиуле бийик даражалы, окъуулу, билимли эмда ангылаулу специалистлени башламчылыкълары дунияны болумун тюрлендирирле, жамауат тынчлыкълы жашаугъа къайтып, жюрек ырахатлыкъ да табып, мындан арысында да мамыр, монг жашау этер деп, айхайда, биз да ышанабыз.

Эсгерте кетейик, бу проект Тыш эмда къоруулау политика советни (Москва, Россей) эмда Къабарты-Малкъар Республиканы Жарыкъландырыу эмда илму министерствосуну граждан обществону айнытыугъа РФ-ни Президентини грантын (президент грантланы фонду берген) хайырланыу бла къуралгъан башламчылыкъды.

ЖУМАЙЛАНЫ Зухура.

Соруу

Жангы жорукъла мектепледе окъутууну игилендирликмидиле?

Къырал Дума экинчи эмда ючюнчю (ахыр) окъулуулада бир кибик федерал битеулю билим берген школ программаланы юсюнден законопроектни чыгъаргъанды. Алай бла уа жангы окъуу жылдан Россейни битеуда мектеплеринде бирча федерал мурдорлу битеулю билим берген программала (ФООП) кийириледиле.

Андан тышында да, школлагъа дерсликлени хазырлауну жангы жоругъу тохташдырыллыкъды. Алай бла китаплагъа эмда окъуу пособиялагъа къырал заказны Жарыкъландырыу министерство этерикди. Ведомство, андан сора да, дерсликлени автор къауумуну келечилерин кеси къабыл кёрлюкдю.

– Закон школда окъутууну игилендириуню бир кибик стандартын кийиреди - программаланы, китапланы да. «Алтын стандартны» тохташдырыу ата-аналагъа сабийлерин сынаулагъа хазырлар ючюн репетиторла излеу жаны бла къыйынлыкъладан чыгъаргъа болушлукъду. Эсеп аттестация жаланда ол программаланы мурдорларында бардырыллыкъды. Биз кесибизни къыралыбызгъа бир кибик билим бериу кенгликни къайтарабыз, - дегенди Къырал Думаны вице-спикери Пётр Толстой.

Башланнган класслагъа бирча мурдорлу программала орус тилден, окъуудан эмда тёгеркдеги къудуретден боллукъдула. Аладан абаданыракъла да тарыхдан, обществознаниядан, географиядан, орус тилден бла литературадан, ОБЖ-дан программа борчлу халда хайырланыллыкъдыла.

Андан сора да, юйретиуню федерал ишчи программасын эмда юйретиу ишни федерал календарь планын кийирирге белгиленеди.

Бюгюнлюкде мектепледе, садикледе урунгган устазла, юйретиучюле да сагъынылгъан жангы стандартлагъа тюшюне тургъан кезиуде билим бериуде ишлегенлени бир къауумундан ала бла байламлы оюмларын соругъа излегенбиз.

Жемталаны Чубокланы Алий атлы битеулю билим берген орта школуну директоруну къуллугъун толтургъан **КЪУДАЙЛАНЫ Марат**:

– Жангы стандартлагъа уллу ышаныулукъдабыз бюгюнлюкде. Устазларыбыз, мектепни бойсунуунда болгъан садигибизни юйретиучюлери барысы да, бусагъатда алагъа тюрлю-тюрлю форматлада тюшюне, усталыкъларын хар ким кесини окъутхан дерсине кёре ёсдюре турадыла. Ала анга шагъатлыкъ этген къагъытларын да аллыкъдыла.

Энчи кёз къарамымы айтсам а, ол бюгюнлюкде болгъан болумла бла – жангы технология амалла бла – биз кесибиз Совет Союзну заманында окъугъан программаны бирге келишдирселе, ол бек тап боллукъ эди деп сунама. Атлары айтылгъан алимлерибиз да анга кёре билим алгъандыла.

Бусагъатда жарашдырылгъан ФГОС-ла уа биз сакълагъанча сабийлеге окъуу программаны тийишлисича билирге, ангыларгъа, не жаны бла да билим берию качествосун игилендирирле дерге сюебиз. Бу затланы барысыны да бюгюнлюкде этилгенлери – ала Россей окъутуу жаны бла дунияда эм ахшы он къыралны санына тюшер ючюндю.

Хар башламчылыкъ да соруула, башха-башха оюмла чыгъармай къоймайды. Алай эсе да, юйренсек, тюшюнсек, иш да кесин ачыкълар, хайырын да берир деп ышанабыз.

Соруну **ТРАМЛАНЫ Зухура** бардыргъанды.

Хабазны битеулю билим берген орта школуну директору **КЮЧМЕЗЛАНЫ Халимат**:

– Алыкъа стандартланы жангы тёлюсю бла кёп ишлемегенибиз себепли, аланы юслеринден кесгин айтып къоярча да тюйюлдю. Ким биледи, бир кесек хайырланып кёрсек, ахшы жерлери болуп къаллыкъ эселе да.

Алай эсе да, дерслени сагъат санлары азайгъанлары уа жарсытады. Окъуу китапны кесинде болгъанлары бла (сагъат санла) программадагъыла бир бирге келишмейдиле. Аны ючюн а не къадар кюрешип, женгилирек, ангыларгъа тынч болгъан темаланы экисин бирге къошуп, дерсни алай бардырыргъа да тюшеди.

Ол болум а устазлагъа тынч тюйюлдю, алай эсе да, аладан эсе бек сабийле къыйналадыла. Алагъа дерсде аслам информацияны керек болады ангыларгъа, юйренирге. Сора юй ишни этерге заманлары да аз къалады. Юйлеринде тамамларгъа берилген дерсни ёлчеми да кёпдю.

Сора сагъат санланы юслеринден дагъыда айтхан заманда, аланы малкъар тилге бёлюннгенлерини азлыгъы эрттеден да жарсытады. Бу жол да къууанырча тюйюлдю.

Жангы стандартланы излемлерине тийишлиликде, бу окъуу жылдан 1-5 класслада окъугъан сабийле ана тиллени дерслерине жюрюр ючюн аланы ата-аналарыны ыразылыкъ заявлениялары болургъа керекди.

Быйыл жангы китапла да берилгендиле ёз тилибизден. Алагъа кёре ишлейбиз. Программала да ФГОС реестрден ётгендиле, аланы хайырланып турабыз.

Жангы Малкъарны битеулю билим берген орта школуну немис тилден устазы **ЖАБОЛАНЫ (ХОЧУЛАНЫ) Елизавета**:

– Бек сюерик эдим окъуу китапла бюгюнлюкде Советлени къыралыны заманындача болсала. Ала бла ишлерге, устазлагъа, окъургъа уа школчулагъа тынч эди.

Бюгюнлюкде ючюнчю тёлюню стандартлары кийириле турадыла да билим бериуге, алагъа къарагъанма, шагъырейленнгенме, алай эсе да, ала бюгюннгю окъутууда асыры бек керек эдиле деп айталмайма. Ол энчи оюмуду.

Ала сабийлени билим даражаларын ол биз эндиге дери хайырланып тургъанладан эсе бегирек игилендирликдиле деп да сунмайма. Ангылайбыз, биз сюйсек, сюймесек да, айтылгъан эсе, этилген да этерикди.

РФ-ни Президенти Владимир Путин айтханыча, хар регионну битеу мектеплеринде да бир кибик ишчи программала, дерсликле да хар къайда да бирча (авторлары да алай) болсала уа жаратырыкъ эдим. Нек дегенде, ол сабийлеге, педагоглагъа да таплыкъды.

Алай болса, окъуучу бир школдан башхасына кёчерге тюшсе да, анга башха программагъа, китапха дегенча затлагъа юйренирге керек болмай, алгъадан тюшюнген дерсликлери бла андан ары окъуяллыкъды, устаз да аны бла къыйналмай ишлеяллыкъды.

«Антарес» билим бериу регион араны педагогу **ГУЗИЙЛАНЫ Хусейн**:

– Стандартха кёре ишлеген – ол аман тюйюлдю, алай а айтылгъан бла этилген бир кибик болса. ФГОС-ланы жарашдыргъанла аланы кеслерини аллары хазырлап, алыгъыз, аладан чыкъмай ишлегиз деп къоймай, хар регионну педагоглары бла энчи тюбешиуле къурап, аланы оюмларын, жарсыуларын, башламчылыкъларын да эшитирге керек эдиле.

Ансы стандартла бардыла дегенликге, ишчи болумла, сёз ючюн, керекли оборудование бла жалчытыу окъуна, аны тамамлагъан тынч боллукъ тюйюлдю. Андан сора да, устазланы билимлерин ёсдюрюуге, кадрланы хазырлаугъа тийишлисича эс бурулса да иги эди. Ма бу сагъынылгъан затла барысы да болсала, иш да анга кёре игиленирикди.

Ачыкълау

Биригиулерибизни ашарыкълары – даражалы кёрмючде

Аш-азыкъланы WorldFood Moscow 2022 деген 31-чи Халкъла аралы кёрмючю алгъаракълада Москвада ётгенди. Анга продукция чыгъарыу эмда сатыу-алыу бла кюрешген компанияла къатышыучудула. Бу жол ары 24 къыралдан, Россейни 54 регионундан къонакъла да келгендиле. Къабарты-Малкъардан а кёрмючде «Сириус М», «Аква-Кристалл», «ХЛЕБНЫЙ ДАР» эм «ЭкоФуд» предприятияла болгъандыла, деп билдиргендиле республиканы Экономиканы айнытыу министерствосундан.

«Сириус М» ООО томат паста эмда майонез чыгъарады. Помидорланы мында кесибизде ёсдюредиле. Продукциясы бары да ГОСТ мардалагъа келишеди. «Аква-Кристалл» заводда татлы эмда гара суула сатадыла, «ХЛЕБНЫЙ ДАР» а Россейни юг регионларында окъуна макаронла чыгъарыу жаны бла эм уллу фабрикагъа саналады. Кондитер предприятие «ЭкоФуд» а кёрмючде кесини татлы продукциясын кёргюзтгенди.

Саулай айтханда, быйыл WorldFood Moscow 2022 кёрмючге жети жюзден артыкъ компания къатышханды. Ол санда 260-ы кеслерини продукцияларын анда биринчи кере кёргюзтгендиле.

Бизни республикадан баргъан предприятиялагъа Экономиканы айнытыу министерство эмда КъМР-ни экспортха себеплик этген арасы болушхандыла.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Тюбешиу

Низамлары бла юлгюлюле, усталыкълары бла айырмалыла

Бу кюнледе Анапада аскер искусстволадан 14-чю битеуроссей жаш тёлю оюнла бардырылгъандыла, анда бизни спортчуларыбыз 1,5 миллиондан аз адам жашагъан субъектлени араларында битеукоманда эсепде биринчи жерге чыкъгъандыла. Умутландыргъан гёжефле эм аланы тренерлери бла Къабарты-Малкъарны Спорт министерствосунда тюбешиу болгъанды.

Жыйылыуну министрни орунбасары **Аналаны Аслан** къууанчлы ишден башлагъанды. Ол жетишимли болгъан гёжефлеге Россейни спортуну устасы болгъанларына шагъатлыкъ удостоверенияланы саугъалагъанды. «Россейни сыйлы тренери» деген атла уа Чочайланы Элдаргъа (бел бауладан тутуп тутушуу), Ахметланы Амирге (тхэквондо, сангырауланы спорту), Байтуугъанланы Русланнга (универсал сермеш) берилгендиле.

Аналаны Аслан, эм алгъа, тренерлеге спортчуланы хазырлагъанлары, кюн сайын ала бла юйретиу ишни бардыргъанлары ючюн да ыразылыгъын билдиргенди.

Спортну Олимпиадагъа кирмеген тюрлюлеринден республиканы спорт школуну директору **Черкесланы Заурбек**, ала единоборстволаны фестивальгъа ол къуралып башлагъанлы бери жыл сайын къатышханларын эсгертип, спортчула битеукоманда эсепде биринчи жерге чыкъгъанларында тренерлени къыйынлары уллу болгъанын чертгенди.

– Оюнлада 23 дисциплинада талай минг жаш бла къыз сермешгендиле. Къабарты-Малкъарны спортчулары единоборстволаны 7 тюрлюсюнде – аскер къол тюйюшден, всестилевой каратеден, киокусинкайдан, тхэквондодан, сумодан, комплексли единоборстводан, мас-реслингден - эришгендиле. Ала, 24 алтын, 24 кюмюш, 32 да доммакъ майдал къытып, жангызда жети дисциплинада болдургъан эсеплери бла биринчи жерни алгъандыла. Алгъын жыллада биз экинчи, ючюнчю жерлеге чыкъгъанбыз, бу жол а биринчи бла къайтханбыз. Къырал даражада ол ахшы жетишимди, аны ычхындырмазгъа, ол жол бла барыргъа керекди. Фестиваль стартладан бириди, анда ахшы кёрюмдюле республикабызны даражасын кётюрединле, – дегенди Заурбек Борисович.

Аскер искусстволаны союзуну регион бёлюмюню башчысы **Къазийланы Михаил** фестиваль энди бардырылып башлагъан жыллада анга республикадан алай кёп адам бармагъанын, артда командала къуралып, алчы жерлеге чыгъып тебирегенлерин айтханды. «Оюнлада бизни таныгъанлары, Къабарты-Малкъарда къырал, халкъла аралы даражалада сермешаллыкъ спортчула болгъанларын ангылагъанлары хычыуун кёрюнеди. Ала эришиулеге бизге кёре хазырланнганларын, бизни хорлардгъа итиннгенлери да ёхтемлендиреди. Сора фестиваль жангызда спорт байрам болмагъанын да чертирге тийишлиди. Аны кезиуюнде спортчуларыбыз Уллу Ата журт урушда ёлген спортчуланы эсгертмелерине гюлле саладыла, митинглеге, мастер-класслагъа къатышадыла», – дегенди ол.

Низам жаны бла республиканы спортчулары ариу юлгю кёргюзтгенлерин, фестивальда ала кеслерин къалай жюрютгенлерине бийик багъа бичилгенин да белгилерге тийишлиди.

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.

Бушуу

ТОКУМАЛАНЫ Зубейирни къызы Лейла

Бу кюнледе Къабарты-Малкъарны жамауатына уллу бушуу сынаргъа тюшгенди – Къабарты-Малкъарны маданиятыны сыйлы къуллукъчусу, кёп жылланы республикалы телевидениянда ишлеп, культурабызгъа уллу къошумчулукъ этген Токумаланы Зубейирни къызы Лейла дуниясын алышханды. Ол ачы хапар бизни барыбызны да жарсытханды.

Лейла 1949 жылда Къазахстанны Талды-Курган областыны Киров районуну Булекши элинде туугъанды. Ата журтха къайтханда, алгъа Ташлы-Талада, ызы бла Хасанияда жашагъанды. Сегиз классны бошагъанлай, «Коммунизмге жол» газетге подчитчик болуп келгенди. Ызы бла типографияда ишлегенди. Республикалы телевидениягъа уа, уллу конкурсда хорлап, 1969 жылда январьны биринчи кюнюнде баргъанды. Алай бла аны андан ары жашауу ол иш бла байламлы болгъанды.

Токумаланы Лейла Къабарты-Малкъар телевидениянны бети эди. Ол кёп жылланы ичинде диктор, бериулени редактору болуп тургъанды. Тутхан ишин аныча ариу, тынгылы этгенле аздыла. Ол иш хунери, къылыгъы бла да ызындан келгенлеге не заманда да юлгю болгъанды. Кёп жангы зат да кийиргенди телевидениянны ишине. Сёз ючюн, телевидениянда окъуула - Отарланы Керимни «Салимат», С. Пушкинни «Бахчисарай фантан», Мечиланы Кязимни «Бузжигит» поэмаларын театр элементле бла окъугъанды анда.

«Унутулмазлыкъ тизгинле» деген поэзия бериу да аны проекти эди. 2005 жылдан башлап 2019 жылда ол жабылып къалгъынчы, ОРТК «Нальчик» (НОТР) телевидение биригиуде ишлегенди. Анда баргъан «О главном, и не только» деген проект да аныкъы эди. Ол, санау этгенде, республикада бек кёп къараучу къол кётюрген бериу болуп чыкъгъанды.

Культурабызны айнытыугъа салгъан къыйыны ючюн Токумаланы Лейлагъа «Къабарты-Малкъарны маданиятыны сыйлы къуллукъчусу» даражалы ат аталгъанды. Махтау эм ыразылыкъ къагъытланы уа саны да жокъду. Ол не тюрлю махтаугъа да тийишли болуп жашагъанды, алай бир заманда менсинмегенди, кимге да жюреги ачыкъ, ниети таза эди. Тутхан ишинде, жашауда да ариу адам эди, таулу атын намыслы жюрютгенди.

Акъыллы, билимли, тизгинли, жарашылу, таныулу, халкъ сюйген эгечибиз дуниясын алышып, бизни мудах этгенди. Аны таныгъанланы эслеринде ол сабыр, оюмлу сёзю, нюр тёге тургъан ариу сыфаты бла жашап турлукъду.

КъМР-ни Маданият министерствосу,
ГКУ «КъМР-Медиа»,
КъМР-ни Журналистлерини союзу.

Жаш тёлю

Аны устазлары, тенглери да сюедиле

Ёмюрледен бери ёсюп келген ариу къылыкълы, адетли, намыслы жаш тёлюге жамауат не заманда да энчи хурмет бергенди. Халкъ ичинде аланы сыйлары бийикде болгъанды. Къайсы атаны, ананы да башын ёрге ёхтем кётюртюрюк – ол аны баласыды.

Чегем шахарны тёртюнчю номерли орта школунда окъугъан Гогуйланы Ислам юйюрюню ёхтем эм чёрчек уланыды. Ол онунчу классха жюрюйдю.

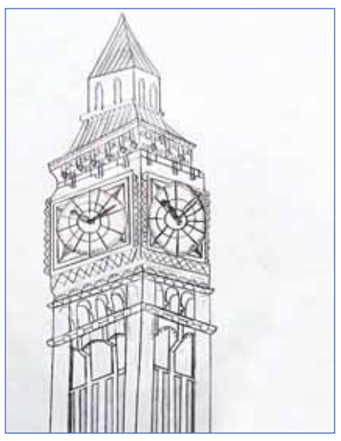

Бизни таулу жашыбыз, суратла ишлеп, алада жерибизни ариулугъун, миллетибизни хазнасын, адамларыбызны жюрек тазалыкъларын кёплеге кёргюзтюп, эс бурдуртады.

Аны саулай мектепни сабийлери таныйдыла десек, ётюрюк болмаз. Нек дегенде ол школ, район, республика даражалада бардырылгъан эришиулеге къатышханлай эм дайым да биринчи жерлеге чыкъгъанлай турады.

Кёп болмай а Къабарты-Малкъар Республиканы Чегем районуну Билим бериу управлениясыны грамотасына тийишли болгъанды. Аны хар этген ишинде, не тюрлю затха узалса да, жерибизни, адамыбызны суратынмы салады, сагъыышын, сезиминми билдиреди – хар биринде фахмулукъну къол ызы эсленеди. Ол кесини аламат ишлери бла уллуну-гитчени да сейирсиндиреди, къууандырады.

Аны устазы Лариса Мачуевна окъуучусуну юсюнден былай айтады:

– Ислам бек ариу къылыкълы, тюз акъыллы, бетинден жылыу ургъан, намыслы сабийди. Аны устазла да, окъуучула да бек сюедиле, хурмет да этедиле.

Аны аммасына берген намысын-хатерин къоншулары айтып бошаялмайдыла. Ол къарт анасыны жюрегини ургъаныды, солугъан хауасыды. Бу огъурлу тиширыу туудугъуну юсюнден айтып башласа, ауазы къалтырайды.

Бизни газетибизни юсю бла Гогуйланы Зухура (Исламны аммасы) устазлагъа ыразылыгъын билдиреди, энчи да Хочуланы Лариса Мачуевнагъа:

– Школчулагъа билим алыуну къыстау заманы башланнганды. Аны айтханым, тёртюнчю школну устазларына жюрегимден ыразыма. Андагъы педагогла алгъа итиннген, алчы сынамны, жангы амалланы кенг хайырланнган адамладыла. Аланы ёсюп келген тёлюню миллет адетледе, патриот ниетде юйретиуге аслам эс бургъанларын а бютюнда жаратама. Сабийлеринден, окъуучуларындан къууансынла, хар жангы кюнлери огъурлу атламдан башлансын, – дейди ол.

Ислам а аммасы къуру аны кёллендиргенлей тургъанын, юйюрю анга уллу кюч-къарыу да бергенин белгилейди. Кеси да, онбиринчи классны бошагъандан сора, архитектор болургъа сюеди.

Сайлагъан усталыгъында жетишимли, бирсилеге да юлгюлю болуруна биз да ышанабыз.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Пенсия фонд

Фатарла алгъандыла

Аналыкъ капиталны программасы ишлеп башлагъанлы Къабарты-Малкъарда 63 027 юйюр аны болушлугъу бла жашау-турмуш болумларын игилендиргендиле, деп билдиредиле Пенсия фондну регионда бёлюмюню пресс-службасындан.

Жангызда 2022 жылны аллындан башлап сертификатны ол мурат бла 2700 юйюр хайырланнгандыла. Алгъа жылладача, бусагъатда да адамланы асламысы турмуш болумланы игилендириуню сайлайдыла: январьдан бери аналыкъ капиталны хайырланыуну юсюнден келген заявлениялары 76 проценти аны юсюндендиле. Алай бла 1800 юйюр сертификатны болушлугъу бла фатарны сатып алыргъа неда юй ишлерге алгъан кредитлерини биринчи тёлеуюн этгендиле неда толусунлай жапхандыла. Дагъыда 895 юйюр турмушларын аналыкъ капиталгъа кредитсиз игилендиргендиле. Ол жумушлагъа Пенсия фонд 1 365 миллион сом бёлгенди.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

2022 жылда октябрьде беш намаз къылыуну уахтысы

Айны кюнлери		Эрттен намаз	Кюнню чыкъгъан заманы	Тюш намаз	Экинди намаз	Ашхам намаз	Жассы намаз
1	Шабат кюн	04:32	06:02	12:06	15:19	17:51	19:31
2	Ыйых кюн	04:33	06:03	12:05	15:17	17:49	19:29
3	Баш кюн	04:35	06:05	12:05	15:16	17:47	19:27
4	Геуюрге кюн	04:36	06:06	12:05	15:15	17:45	19:25
5	Бараз кюн	04:37	06:07	12:05	15:14	17:43	19:23
6	Орта кюн	04:38	06:08	12:04	15:12	17:42	19:22
7	Байрым кюн	04:39	06:09	12:04	15:11	17:40	19:20
8	Шабат кюн	04:40	06:10	12:04	15:10	17:38	19:18
9	Ыйых кюн	04:42	06:12	12:03	15:08	17:36	19:16
10	Баш кюн	04:43	06:13	12:03	15:07	17:35	19:15
11	Геуюрге кюн	04:44	06:14	12:03	15:06	17:33	19:13
12	Бараз кюн	04:45	06:15	12:03	15:04	17:31	19:11
13	Орта кюн	04:46	06:16	12:02	15:03	17:30	19:10
14	Байрым кюн	04:48	06:18	12:02	15:02	17:28	19:08
15	Шабат кюн	04:49	06:19	12:02	15:01	17:26	19:06
16	Ыйых кюн	04:50	06:20	12:02	14:59	17:25	19:05
17	Баш кюн	04:51	06:21	12:01	14:58	17:23	19:03
18	Геуюрге кюн	04:52	06:22	12:01	14:57	17:21	19:01
19	Бараз кюн	04:54	06:24	12:01	14:56	17:20	19:00
20	Орта кюн	04:55	06:25	12:01	14:54	17:18	18:58
21	Байрым кюн	04:56	06:26	12:01	14:53	17:17	18:57
22	Шабат кюн	04:57	06:27	12:01	14:52	17:15	18:55
23	Ыйых кюн	04:59	06:29	12:01	14:51	17:14	18:54
24	Баш кюн	05:00	06:30	12:00	14:49	17:12	18:52
25	Геуюрге кюн	05:01	06:31	12:00	14:48	17:10	18:50
26	Бараз кюн	05:02	06:32	12:00	14:47	17:09	18:49
27	Орта кюн	05:04	06:34	12:00	14:46	17:08	18:48
28	Байрым кюн	05:05	06:35	12:00	14:45	17:06	18:46
29	Шабат кюн	05:06	06:36	12:00	14:44	17:05	18:45
30	Ыйых кюн	05:08	06:38	12:00	14:44	17:03	18:43
31	Баш кюн	05:09	06:39	12:00	14:43	17:02	18:42

КъМР-ни Муслийманларыны дин управлениясы.

Право

Чачдырыучу зат салыргъа кюрешгендиле

Быйыл 1 октябрьде кюндюз 12 сагъатда Россейни Следствие комитетини, ФСБ-сыны, Росгвардияны, РФ-ни МВД-сыны Шимал-Кавказ федерал округда баш управлениясыны келечилери терроризм эм экстремизм бла байламлы аманлыкъланы бардыргъанларына ишеклилени ачыкълау эм тутуу жаны бла жумушланы толтургъандыла. Аны кезиуюнде Прохладна районда агъачда сауутланнган эки эр киши ачыкъланнгандыла. Ала темир жолда чачдырыучу зат сала тура эдиле. Право низамны сакълаучула аманлыкъ ишлерин тохтатып, бойсунурларын излегендиле. Алай сауутланнганла аны унамай, право низамны сакълаучулагъа от ачхандыла. Атышыуну кезиунде ала жокъ этилгендиле.

Ызы бла тийишли излеу жумушла бардырылып, алагъа болушханланы да ачыкълагъандыла. Следователь бла криминалистле аманлыкъны болумну тохташдырыу жаны бла тийишли мадарла бардырадыла. Алайда сауутла эм чачдырыучу затла табылгъандыла.

РФ-ни СК-сыны КъМР-де следствие управлениясыны келечилери РФ-ни УК-сыны 222-чи статьясыны 2-чи кесегине, 222.1-чи статьясыны 2-чи кесегине эмда 317-чи статьясына кёре аманлыкъла этилгенлери бла байламлы терслеу материалла ачхандыла.

Башхача айтханда, къаум адам законсуз сауутланы, чачдырыучу затланы сатып алгъанлары, асырагъанлары, жюрютгенлери эмда право низамны сакълаучу органланы къуллукъчуларына чабыуул этгенлери бла байламлы.

Палахны башы – ахча

Быйыл 26 сентябрьде кюндюз 11 сагъатда Нальчикде Чернышевский атлы орамда эр кишини ёлтюргендиле. Анга атдыргъан адам машинасына олтуруп, мурдарлыкъ болгъан жерден къачып къутулгъанды. Ол уучу ушкокдан атханы тохташдырылгъанды.

Тийишли излеу-тинтиу жумушла толтурулуп, мурдарлыкъны этгенине ишекли тохташдырылгъанды. Ол республиканы инсаныды. Къысха заманны ичинде право низамны сакълаучула аны къайда болгъанын ачыкълагъандыла эмда тутхандыла.

Белгили болгъаныча, эр кишилени арасында даулаш болгъанды – ёлтюрюлген ишеклиден ахча излегенди. Тутулгъанны айтханына кёре, ол эр киши хуржунундан керох чыгъаргъанын кёрюп, андан алгъа болуп атдыргъанды.

РФ-ни СК-сыны КъМР-де следствие управлениясы бу иш бла байламлы РФ-ни УК-сыны 105-чи статьясыны 1-чи кесегине кёре терслеу материалла ачханды.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи – **42-63-01**.
Баш редакторну орунбасарлары – **42-38-21**, **40-04-82**.
Жууаплы секретарь – **40-03-24**.
Секретариат – **40-93-62.** Корректорла – **42-63-52.**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – **42-24-02, 42-67-68.**
Экономика – **42-66-73.**
Культура – **42-66-76.**
Социал ишле – **42-75-82, 40-59-18.**
Курортла, туризм эм спорт – **40-39-93, 42-66-71.**
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – **42-37-94.**
Энчи корреспондент – **42-68-72.**
Операторла – **42-66-85, 40-28-97.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди.
Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан **400** газет тизгинден (машинка бла жазылгъан **5–6** бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.

Регистрация номер **—ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893**

Газетни басмагъа “КъМР-Медиа” ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет “Издательство “Южный регион” ООО-ну типографиясында басмаланнганды.
Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федерал Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **76-01-21**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни “Роспечать” акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: **42-69-34**

Газет ыйыкъда юч кере чыгъады – **геуюрге, орта, шабат** кюнледе.

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Байсыланы Марзият – дежурный редактор; Кучукланы Сафия, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарьны орунбасарлары; Ахматланы Люаза (1-чи бет), Зезаланы Лида (2-чи бет), Бийчеккуланы Жаннета (3-чю бет), Геляланы Валя (4-чю бет) – корректорла.

Тиражы **1451** экз. Заказ № **1992**

Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru